

A mykénéi civilizáció

- A Kr. e. 17-16. század fordulóján a görögség fejlődésében gyors fellendülés következett be.

- A közép-hellasi kor paraszti, falusi kultúráját felváltja a késő hellasi kor új kultúrája, a mykénéi civilizáció:

- * külső hatások (főleg Kréta, Kis-Ázsia, Egyiptom),
- * bekapcsolódás a tengeri kereskedelembe (Szicília, Dél-Itália, majd keleti irányba is),
- * lovaktól vont könnyű harci szekér elterjedése ---> harcos arisztokrata réteg elkülönülése a kialakuló vár-, illetve palotaközpontokban,
- * első központok felemelkedése a 17. század végén lehetett (aknasír körzet Mykénében)

- 1500 körül a Santorin vulkán kitörése ---> Kréta meggyengülése ---> 1460-1450 körül Kréta achai uralom alá kerül, terjeszkedés az Égei-tenger szigeteire, Nyugat-Kis-Ázsia, Szicília és Itália partjaira, kereskedők eljutottak Szíriába és Egyiptomba.

- Görögországban is a mykénéi civilizáció a központokból fokozatosan elterjed a vidéken is.

- A mykénéiek saját szövegei nem tartalmaznak történeti írásokat; mykénéi kor forrásai: egyiptomi ábrázolások, feliratok, hettita királyi levéltár dokumentumai.

- Gazdaság:

- * mediterrán polikultúra (ekés gabonatermelés + szőlő-olajfa termesztő kertgazdálkodás), mely később kibővül a fűszer-, illatszer-, és festéknövények termesztésével (kereskedelmi célokra),
- * állattenyésztésben főként a gyapjú a fő áru (kereskedelem),
- * ipar legfontosabb ágai: fémművesség, köfeldolgozás, textilipar, keramika,
- * kereskedelmi kapcsolatok kiszélesítése,
- * görög területek viszonylag sűrű benépesülése ---> anyaországon kívüli települések létrejötte.

- Társadalom:

- * az államszervezet az ókori keleti despotiák típusának lehetett egyik esete,
- * az állam élén a *wanax* állt (szakrális, istenkirályság lehetett),
- * a palota a gazdasági élet (főként a kereskedelem) irányítója és szervezője volt, kiterjedt bürokratikus apparátus,
- * az állam második embere a *lawagetas*, a "hadvezér" volt,
- * feltételezik, hogy a *lawagetas* a *lawos* (laos) élén állt, amely a lakosság egyik alapkategóriáját jelenthette, mint katonáskodó, hadiszolgálatra kötelezett réteg,
- * katonai tisztségviselőnek látszanak az *equeták* ("kísérők"), bár egyesek szerint szerepük vallási jellegű volt,
- * *korete*, *qasireu*: kisebb közösségek helyi vezetői,
- * *ktoinochoosok* vagy *telestai*: szabad birtokosok, adózó, szolgáltató, közmunkákat is végző, egyénenként számon tartott, önálló személyek,
- * *kamaeusok*: az államtól használatra kapott föld fejében munkával és beszolgáltatásokkal tartozó réteg,
- * *doelosok*: szolgák és rabszolgák.

- Tulajdonviszonyok:

- * a *damosok* (közösségek: városok, falvak) földjét kettős birtoklási formában birtokolják: 1.

ktimena-föld: a birtokosok (ktoinochoi) egyénileg birtokolnak, művelik (műveltetik), vagy bérbébe adják. 2. *kekemena-föld*: ezt a ktoinochosok együttese, a damosközösség kollektíven birtokol, és valószínűleg "bérbeadás" útján hasznosít.

* a *temenosok* a a király és a hadvezér elkülönített birtokai lehettek,

* a *kama* megjelölésű területek elkülönültek a damosterületektől, és birtoklásuk valamiféle külön kötelezettséggel járt.

- A mykénéi kultúra:

* kialakulásában döntő szerepe volt a krétai hatásnak,

* írás: - a mykénéi írás, a lineáris B, a krétai lineáris A-ból kialakult szótagírás 89 szótagjelet és mintegy másfélszáz ideogrammat tartalmaz,

* fennmaradt írások egyoldalúak: királyi kincstár könyvelésének egy része (történeti, jogi, vallási szövegeknek semmi nyoma)

* építészetben sokat tanultak a krétaiaktól: kupolasír vagy tholos, falfestészet (új elem a harci és vadászjelenetek),

* a kisplasztika erősen krétai jellegű,

* a kerámia egyre tömegesebb, díszítése egyre mechanikusabb, de még mindig magas színvonalú,

* vallás: monumentális szentélyépületek hiánya, kis "házikápolnák", szabad természet egyes pontjai a kultusz helyek; sok idol lelet, de nagyobb méretű kultuszszobroknak nincs nyoma; a szövegekben már jónéhány későbbi görög isten neve szerepel (Zeus, Poseidon, Héra, Artemis, Athéna, stb.),

- A mykénéi kor államai: Kréta (közp.: Knóssos), Pylos, Mykéné, Athén, Thébai, Orchomenos, Iólkos királyságai.

Görögök bevándorlása

- A 13. században valószínűleg rendszeresek voltak az egyes királyságok közötti ellenségeskedések, mely valószínűleg hozzájárult a belső szilárdság aláadásához.

- 1200 körül Közép-Görögországban és a Peloponnésoson a mykénéi centrumnak nagy része elpusztul, valószínűleg ellenséges támadások következtében.

- Elképzelések:

1. dórok első nagy támadása, melyet három nemzedéssel később követ a sikeres hódítás.

2. (valószínűbb) "tengeri népek" vándorlása: 1200 körül a hettita birodalom, a szíriai partvidék és Kypros települései ugyanúgy elpusztulnak, mint a mykénéi várak; csak III. Ramszesz, Egyiptom fáraója tudta nagy erőfeszítések árán megállítani őket (Kr. e. 1170 körül).

- A görög törzsek vándorlásaira vonatkozólag nincsenek biztos források, de valószínűleg a mykénéi civilizáció összeomlása után, nagyrészt a 12-11. században mentek végbe.

- A megmaradt lakosság nem tudott ellenállni a dór és északnyugati törzsek beáramlásának.

- Ez inkább a népességi és hatalmi vákuumba való beszivárgás, mint erőszakos hódítás lehetett.

- A régi központokból valószínűleg csak Athén tudott ellenállni, és Attikában a mykénéi kori lakosság és a más területekről idemenekülő csoportok összeolvadásából ekkor alakulhatott ki az iónság.

- Kelet- és Dél-Peloponnesos dór terület lett, északnyugati részét az élisek foglalták el, az északi partvidékre északnyugati nyelvjárású lakosság települt; hasonló változás ment végbe Közép-Görögországban, Phókis és Lokris területén.

- További vándorlások: aiolok vándorlása Lesbos szigetére és Északnyugat-Kis-Ázsiába, ión vándorlás Kis-Ázsia nyugati partjaira (Iónia), dór vándorlás Krétára majd az Égei-tenger déli szigeteire és Délnyugat-Kis-Ázsiába.

Sötét kor:

- általános elszegényedés,

- kereskedelmi kapcsolatok megszakadtak, a kereskedelemre termelő és luxusjellegű iparágak eltűntek,

- a gabonatermelés, kertművelés megmaradt, de egy időre az állattenyésztés került túlsúlyba,

- megmaradtak a legalapvetőbb kézművesiparágak (kovács-, ácsmesterség, fazekasság), kereskedelem a minimumra csökkent, inkább a ciprusi és föníciai hajósok voltak

a kereskedelmi kapcsolatok hordozói,

- az ő közvetítésükkel juthatott el a görög földre 11. században a vas használata, mely hozzájárulhatott a gazdasági élet lassú felélénküléséhez,

- társadalmi változások: a mykénéi despotikus-bürokratikus államszervezet szétesett és helyébe rokonsági alapú, törzsi-nemzetségi formákhoz hasonló szervezetek alakultak ki és terjedtek el,

- az új szervezeti formák közül a legjelentősebb a háromszintű genos-phratia-phyllé tagozódás (az iónoknál és a dóroknál volt általános),

- a wanaxok elvesztették hatalmukat, a sötét korban a görög közösségek élén a *basileusok* álltak: ezek örökletes, de korlátozott hatalmú patriarchális főnökök, fejedelmek voltak,

- a basileus mellett az öregek tanácsa és a népgyűlés volt még fontos kormányzati tényező; ebből alakult ki később a polisállamok jellegzetes kormányzati formája,

- a 8. században felgyorsult a fejlődés: ismét megnőtt a földművelés, a kézművesség, a hajózás és a kereskedelem jelentősége,

- ez elősegítette egy erős arisztokrata vezető réteg kialakulását.

Ajánlott irodalom:

Hegyi Dolores - Kertész István - Németh György - Sarkady János: Görög történelem a kezdetektől Kr. e. 30-ig. Osiris 1995